

- a *Řecka* /senátní tisk č. J 23/10/, 18. 6. 2015. On-line: www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/original/76380/64225.
- ¹¹² Senát: 101. usnesení senátu ze 7. schůze, konané dne 18. března 2015 ke zprávě Komise Evropskému parlamentu a Radě. Šestá pololetní zpráva o fungování schengenského prostoru 1. května–31. října 2014 /senátní tisk č. K 1/10/, 18. 3. 2015. On-line: www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/original/75443/63415.
- ¹¹³ Senát: 148. usnesení senátu z 9. schůze, konané dne 17. června 2015 k balíčku opatření k energetické unii /senátní tisky č. K 10/10 a K 11/10/, 17. 6. 2015. On-line: www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/original/76834/64591.
- ¹¹⁴ Senát: Evropská agenda v Senátu rok 2015, 15. 1. 2016. On-line: www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/78633/66120.
- ¹¹⁵ *Řekové se z dluhové závislosti nevymanili, i když škrtali nejvíc v Evropě*. E15.cz, 25. 7. 2015. On-line: zpravy.e15.cz/zahranicni/ekonomika/rekove-se-z-dluhove-zavislosti-nevymanili-i-kdyz-skrkali-nejvic-v-evrope-1212559#utm_medium=selfpromo&utm_source=e15&utm_campaign=copylink.
- ¹¹⁶ M. Zeman: *Česko přijme euro deň po tom, ako z eurozóny vypadne Grécko*. TASR, 15. 12. 2015. On-line: www.teraz.sk/ekonomika/zeman-cesko-prijme-euro-grecko/171446-clanok.html.
- ¹¹⁷ *Řecko odvolalo z Česka svého velvyslance, reaguje na výroky Zemana o eurozóně*. Aktuálně.cz, 22. 12. 2015. On-line: zpravy.aktualne.cz/domaci/recko-povolava-domu-sveho-velvyslance-v-praze-reaguje-na-vyr/r~10a81998a8ab11e58dc0002590604f2e/.
- ¹¹⁸ Beneš, Vít–Braun, Mats (2010): Evropský rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2009. Analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, s. 78, viz např. *Kalousek: Jedeme do Řecka, musíme dát výhybku*. Aktuálně.cz, 29. 4. 2010. On-line: zpravy.aktualne.cz/domaci/kalousek-jedeme-do-recka-musime-dat-vyhybku/r~i:article:666956/.
- ¹¹⁹ *Papandreu odsoudil Klause za výrok o Řecích jako líných pijácích ouza*. iDNES.cz, 1. 9. 2011. On-line: zpravy.idnes.cz/papandreu-odsoudil-klause-za-vyrok-o-recich-jako-linych-pijacich-ouza-12v-/zahranicni.aspx?c=A110901_143826_zahranicni_stf.
- ¹²⁰ Beneš, Vít–Braun, Mats: Evropský rozměr české zahraniční politiky v roce 2010, op. cit., s. 65–66.
- ¹²¹ *Odchod Řecka z eurozóny je reálná varianta, je přesvědčen Sobotka*, op. cit.
- ¹²² *With Schengen under threat, Greece accepts EU help*. Reuters, 3. 12. 2015. On-line: uk.reuters.com/article/uk-europe-migrants-idUKKBN0TM2UN20151203.
- ¹²³ *Policisté a vojáci kvůli migrační krizi cvičně kontrolovali hranice*. Lidovky.cz, 30. 9. 2015. On-line: www.lidovky.cz/policie-a-armada-zahajily-cviceni-na-hranicich-s-rakouskem-p3f-/zpravy-domov.aspx?c=A150930_083805_in_domov_ELE.
- ¹²⁴ *Babiš: Uprchlíci jsou největší ohrožení Evropy, větší než konflikt s Ruskem*, op. cit.
- ¹²⁵ *Rozhovor předsedy vlády Bohuslava Sobotky pro Süddeutsche Zeitung*, 22. 12. 2015. On-line: www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/premier/v-mediich/rozhovor-predsedy-vlady-bohuslava-sobotky-pro-suddeutsche-zeitung-ze-dne-22--prosince-2015-138446/.
- ¹²⁶ *Zaorálek: Diktát EU s kvótami pro uprchlíky je nepřijatelný*, op. cit.
- ¹²⁷ *Vláda ČR: Programové prohlášení vlády ČR*, op. cit.

Kapitola 4

Bezpečnostní rozměr české zahraniční politiky

Ondřej Ditrych a Jan Eichler

Uplynulý rok se v oblasti bezpečnostního a obranného rozměru české zahraniční politiky nesl zejména v duchu adaptace na pocíťovanou proměnu bezpečnostního prostředí v souvislosti s ukrajinskou krizí a nově i výrazně sekuritizovanou problematikou utečenectví a nekontrolovaného tranzitu občanů cizích států přes území ČR. Na jedné straně tak mohl pokračovat trend k spíše pasivně konstruktivní tvorbě a realizaci české zahraniční politiky ve vztahu k jejímu okolí. Na straně druhé, normalizace, tedy široké přijetí představy o výjimečnosti současné bezpečnostní situace a nutnosti přijímat adekvátní, výjimečná opatření, přinesla nová rizika.

BEZPEČNOSTNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRA NIČNÍ POLITIKY: POLITICKÝ KONTEXT A VÝCHODISKA

V uplynulém roce 2015 byla schválena čtveřice významných strategických koncepcí dokumentů dotýkajících se oblasti obrany a bezpečnosti: *Bezpečnostní strategie ČR, Koncepce zahraniční politiky ČR, Dlouhodobý výhled pro obranu (2030)* a *Koncepce výstavby AČR*. První z nich byl připraven v gesci MZV ČR v reakci na ukrajinskou krizi a pocíťovanou související proměnu bezpečnostního prostředí v předšlém roce v kombinaci s pokračující problematizací nestability v Levantě přelévající se do Evropy v podobě motivování osamělých střelců ideologií násilného salafistického džihádismu ze strany tzv. Islámského státu (ISIS) a rovněž *veteránského efektu*: působení navrátilců – nikoliv striktně vzato zahraničních bojovníků, byť rozdíl mezi cvičenci, dočasnými obyvateli území kontrolovaného ISIS a přímými účastníky povstaleckých bojů, kteří jsou občany cizího státu (jak zní jedna konvenční definice zahraničních bojovníků v odborné literatuře)¹ se zejména v sekuritizačních diskurzích bezpečnostních profesionálů i v širší politické debatě nezřídka stírá – při přípravě

a provádění teroristických útoků na území západních států. (Spojování nejen s konstrukcí kulturního ohrožení, ale i riziky teroristických útoků, se stalo nedílnou součástí sekuritizačního diskurzu migrace. Současně však riziko propašování vycvičených navrátilců touto cestou, byť obtížně uchopitelné, samozřejmě není vyloučeno, jak dokládá mj. případ tzv. Düsseldorfské buňky.²⁾

Nová bezpečnostní strategie,³ přijatá vládou ČR na jejím zasedání 4. února, není zcela původním dokumentem, ale aktualizací předchozí strategie (2011).⁴ Změny v ní provedené však nejsou povrchního rázu. První zmiňovaný dokument uvedl tehdejší předseda vlády Petr Nečas (ODS) rétorickou otázkou: „*Proč se v době míru vůbec věnovat bezpečnostním otázkám? Proč se raději nevěnovat stavbě nových domů, nemocnic a škol?*“ V druhém již současný premiér Bohuslav Sobotka (ČSSD) hovoří o světě poznamenaném „*řadou krizí*“. Strategickým bezpečnostním zájmem se nově stává kybernetická bezpečnost a ruku v ruce s tím roste význam zabezpečení kritické infrastruktury. Nová strategie poukazuje i na význam asymetrických hrozeb a upozorňuje – a sleduje tím obecnější konceptuální vývoj v evropské bezpečnostní debatě – na prolínání vnitřní a vnější bezpečnosti. V části věnované strategickému kontextu nově hovoří o mocenských aspiracích „*některých států, které v rostoucí míře přestávají respektovat mezinárodní uspořádání a základní principy mezinárodního práva*“ a mezi nové bezpečnostní hrozby řadí, se zjevným, byť nepřímým odkazem k zahraniční politice Ruské federace, „*oslabování mechanismu kooperativní bezpečnosti*“ v důsledku revizionistických tendencí. Zdůrazňuje zvyšující se závažnost nevojenských hrozeb, mj. i v oblasti energetiky. V této souvislosti shledává politickou soudržnost NATO a EU jako ohroženou zneužíváním pozice výhradního dodavatele strategických surovin – znovu nepojmenovaným, ale nezaměnitelným státem v sousedství. Zhoršení mezinárodního bezpečnostního prostředí podle nové strategie podtrhuje potřebu silné a v případě nutnosti i samostatně jednající EU, schopné „*reagovat na krize ve svém okolí i na globální bezpečnostní výzvy*“. Mezi nástroji proto nově zdůrazňuje Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku (CFSP) včetně misí Společné bezpečnostní a obranné politiky (CSDP) i důraz na sdílené hodnoty mezi EU a státy v jejím sousedství. Ani úloha NATO není upozaděna a naopak na pozadí aliančních adaptačních opatření je konstatováno zvyšování celkového obranného úsilí, posilování schopnosti přijímat na vlastním území ozbrojené síly spojenců, podpora posilování alianční infrastruktury a účast na zahraničních cvičeních. V obou dokumentech se hovoří o negativních aspektech mezinárodní migrace, která byla v politické i veřejné debatě v loňském roce výrazně více problematizována vzhledem k výraznému nárůstu pohybu běženců po tzv. balkánské trase. Aktualizovaná strategie ale mezi hrozby nově řadí i extremismus a nárůst mezinárodního a sociálního napětí. S odkazem na působení ISIS nakonec hovoří nově i o nestátních aktérech, kteří „*nahrávají prvky státního systému vlastními strukturami*“ a pokoušejí se realizovat územní ambice a poprvé, opět v návaznosti na probíhající obecnější sekuritizaci tohoto jevu, se zmiňuje o zahraničních bojovnících.⁵

Bezpečnostního rozměru české zahraniční politiky se nepřekvapivě dotkla i její nová *Koncepce*, připravená MZV ČR a schválená vládou na zasedání 13. července. Životní zájmy České republiky definuje jako zajištění suverenity, územní celistvosti

a politické nezávislosti i zachování všech náležitostí demokratického právního státu. Podobně jako *Bezpečnostní strategie*, na kterou přímo odkazuje v oblasti způsobů zajišťování bezpečnosti, vychází z předpokladu, že byť pravděpodobnost ohrožení území masivním vojenským útokem je nízká, tato bezpečnost je v rámci NATO, považovaného za hlavní rámec obrany země, nedělitelná. Za hlavní oblasti bezpečnostního zájmu vytyčuje evropské sousedství v širším smyslu, např. včetně Sahelu, a vedle NATO a EU zmiňuje mezi multilaterálními rámci zajišťování bezpečnosti ČR zejména OBSE a mezinárodní režimy kontroly zbraní hromadného ničení pod hlavičkou OSN. Podobně jako *Bezpečnostní strategie* klade důraz na energetickou bezpečnost a hovoří v této souvislosti o nutnosti diverzifikace dodávek strategických surovin.⁶

Zatímco aktualizovaná *Bezpečnostní strategie* poměrně věrně vykresluje proměnu bezpečnostního prostředí, ve kterém se ČR od ruského záboru Krymu a intervence na východní Ukrajině nachází a přizpůsobuje tomu bezpečnostní postoj země na pozadí jejího pevného zakotvení v bezpečnostních institucích NATO a EU, nová *Koncepce zahraniční politiky* (obecně i v oblasti bezpečnosti) je vzhledem k tomu, kolik otázek ponechává nezodpovězených, spíše zklamáním – navzdory zřetelným ambicím vedení MZV vtisknout české zahraniční politice jasný ideový horizont a pevnější řád. Nijak např. nekonkretizuje, zdali vnímá česká vláda za větší hrozbu destabilizaci východního či jižního sousedství vlivem působení Ruské federace na jedné straně a ISIS na straně druhé; jaký význam by měly mít na pozadí obnoveného důrazu na kolektivní obranu NATO expediční mise projektující bezpečnost a stabilitu za alianční hranice; jaké nevojenské nástroje by měly být nasazeny k omezení rizik hybridní války, z podstaty kombinující politickou, ekonomickou, vojenskou a sociální roviny; jak chce česká zahraniční politika přispívat k pokračující relevanci multilaterálních institucí, které jsou pro bezpečnost ČR jako malého státu mimořádně významné; či zda má být stabilní mezinárodní právní řád zárukou pouze bezpečnosti a prosperity státu, nebo i jednotlivců či jiných nestátních aktérů (jež obecně při čtení světové politiky pomíjí, popř. pouze mimořádně konzervativně poukazuje na potřebu jejich „dostatečné regulace“).⁷

V oblasti obrany byl prvním schváleným strategickým dokumentem *Dlouhodobý výhled pro obranu (2030)*.⁸ Jeho původní verze byla připravena již v roce 2013, nicméně v důsledku pádu Nečasovy vlády a posléze proměny bezpečnostního prostředí bylo jeho schválení odloženo a schválila jej až loni Bezpečnostní rada státu (23. března) a nakonec i vláda jako celek (15. června). *Výhled* je postaven na analýze dlouhodobého vývoje trendů bezpečnostního prostředí, u nichž předpokládá vysokou míru dynamiky a provázanosti. V analýze bezpečnostního prostředí hovoří zejména o rozptylu moci, hybridním válčení, rostoucí autonomii nestátních aktérů nebo nestabilním vládnutím vedoucím k regionálním krizím. Zároveň se, podobně jako *Bezpečnostní strategie*, zvláště zmiňuje o fenoménu zahraničních bojovníků coby hybatelích přelévání nestability. S povahou bezpečnostního prostředí budou podle *Výhledu* spojeny vyšší nároky na akceschopnost ze strany NATO a EU a předpoklad, že AČR bude v příštích letech nasazovat ozbrojené síly především mimo území ČR ve společných operacích se spojenci na bázi úkolových uskupení. (V případě aktivace čl. 5 o kolektivní obraně NATO nadále uvažuje o vyslání úkolového uskupení na bázi mechanizované

brigády.) Z hlediska principů výstavby ozbrojených sil hovoří o celé škále intenzity a plném spektru operací v rámci spojeneckého úsilí (na principu modularity), bez zeměpisných omezení (tj. např. i v arktických podmínkách) a při souběžném průběhu většího množství zahraničních angažmá. Nakonec, z hlediska finančního zajištění zmiňuje nejen navyšování obranného rozpočtu na 1,4 % HDP do roku 2020, vládní závazek z roku předešlého, ale i jeho další růst až na hladinu 2 % HDP o dekádu později.

Dlouhodobý výhled pro obranu jako základní vodítko pro obranné plánování budou upřesňovat pětileté plány. Přímo na něj rovněž navazuje *Koncepce výstavby AČR (2025)*.⁹ Zaměřuje se na požadovaný stav k roku 2025 a argumentuje, že vzhledem k tomu, že „ČR a její evropské spojenci se nacházejí v nejhorší bezpečnostní situaci za posledních dvacet let“ a nelze vyloučit „mezistátní vojenský konflikt v Evropě“, který navíc může „vzniknout neočekávaně a velmi rychle“, tvrzení nepochybně velmi silná a ne zcela v duchu výše zmiňovaných koncepčních dokumentů včetně *Výhledu*, by AČR měla v následující dekádě získat 460 mld. Kč na modernizační investice. Následný výčet hrozeb nicméně již v souladu s *Výhledem*, potažmo dalšími bezpečnostními dokumenty, je, podobně jako ony je nicméně neuspořádává dle významu a naléhavosti, popř. relevance pro výše zdůrazňovanou hrozbu mezistátního konfliktu. *Koncepce* dále poměrně výstižně shrnuje silné a slabé stránky současné AČR. Za silné označuje zejména pevné ukotvení ČR v rámci NATO, zkušenosti českých vojáků z mezinárodních operací, vysoké schopnosti při ochraně vojsk proti zbraním hromadného ničení, zkušenosti speciálních sil, profesionalitu a další osobnostní charakteristiky vojáků z povolání. Poctivě jsou popsány i stránky slabé, mezi něž je řazena zejména nedostatečná interoperabilita, nedokončené transformační procesy, personální i materiálová nenaplněnost, zhoršování věkové struktury příslušníků AČR, nedostatečný počet aktivních záloh, pomalé akvizice a zejména pak nedostatky při výcviku jednotek i štábů (především nedostatek munice a simulačních trenažérových technologií). Následně se *Koncepce* věnuje posláním a úkolům jednotlivých druhů ozbrojených sil. U pozemních sil se hlavní pozornost zaměřuje na pořízení nových kolových vozidel, která by měla nahradit dosluhující BVP-2, a modernizace dalších součástí jejich výzbroje. U vzdušných sil je hlavním cílem zdokonalení zabezpečení vzdušného prostoru ČR v rámci systému NATINADS, dokončení integrace systému nočního vidění pro letouny L-159 a JAS-39 Gripen, pokrok v modernizaci vrtulníků Mi-17Š, pořízení nových víceúčelových vrtulníků, nákup nového středního transportního letounu a pořízení moderního pasivního sledovacího systému. Z hlediska stavu by AČR měla podle *Koncepce* mít v roce 2025 téměř 25 000 vojáků z povolání, tedy o 6000 více než je současný stav, 3700 civilních zaměstnanců a 5000 členů aktivních vojenských záloh. Navýšení aktivních záloh, které v debatě o obraně sehrávají důležitou roli již několik let, by bylo významným posunem ve srovnání s dosavadním stavem a velení AČR si od něj slibuje zvýšení schopností pro případy krizí a jiných naléhavých potřeb.

Z hlediska obecných parametrů politické debaty lze konstatovat, že prezident Miloš Zeman nadále, tak jako v roce předešlém, obýval jiné „univerzum faktů“ než ostatní představitelé výkonné moci stran vyhodnocení bezpečnostního prostředí a klíčových hrozeb. Zemanovu kritiku problematizace ruské revizionistické politiky ve východním sousedství NATO a EU, která byla disonantní vůči vládní pozici, doplnila va-

rování o rizicích spojených s příchodem utečenců, proti kterým veřejně argumentoval především předseda vlády. Zatímco prezident opakovaně vystupoval s tvrzením, že příchod utečenců je „dobře organizovanou invazí“ a hrozbou, která „tady snad s výjimkou nacistické okupace ještě nikdy nebyla“, premiér kritizoval zejména jeho vystoupení po boku představitelů uskupení Blok proti islámu 17. listopadu na pražském Albertově, jímž se dle něj zařadil mezi populisty parazitující na obavách lidí.¹⁰ Migrace obecně v politické debatě jako sekuritizované téma v uplynulém roce zastínila rizika související s ruskou asertivní politikou ve východní Evropě. Až na výjimky se přitom reakce na problematizaci utečenectví (spíše virtuální povahy vzhledem k počtu příchozích) nesly v duchu tendence k uzavírání společnosti, nacionalizaci vnitřní bezpečnosti a odporu k některým nástrojům společného postupu EU, zejména redistribučním kvótám.

Ve vztahu k pokračující krizi mezi NATO a Ruskem zůstaly pozice hlavních politických aktérů předvídatelné. Výmluvným příkladem byly reakce na demonstrativní průjezd kolony vozidel 2. jezdeckého pluku americké armády, tzv. *Dragoon Ride* (Dragounská jízda) vracejících se na přelomu března a dubna z cvičení v Pobaltí na domovské základny v Bavorsku.¹¹ (Tento pluk kryl během studené války část hranice mezi Spolkovou republikou Německo a tehdejší ČSSR. Po jejím skončení se zúčastnil misí v Bosně a Hercegovině a Afghánistánu.) Velmi kladný postoj k průjezdu vyjádřil ministr obrany Martin Stropnický (ANO), generalita AČR¹² i prezident Zeman. Ten mj. kritizoval tzv. antiamerické blázny, kteří tento konvoj označovali za okupační armádu a chtěli ji zastavit všemi silami. Zároveň ale zopakoval, že se staví proti jakékoliv trvalé zahraniční vojenské přítomnosti na území ČR.¹³ Ministr Stropnický konvoj označil za projev odhodlanosti zabránit tomu, aby se Rusko nadále pokoušelo vyplňovat „prázdné prostory“.¹⁴ Naopak předseda KSČM Vojtěch Filip označil konvoj za provokaci a harašení zbraněmi, které jen zkomplikuje snahy o diplomatické řešení ukrajinské krize.¹⁵ Byť průjezd konvoje a související diskurz potvrdil pokračující názorovou polarizaci stran konfliktu na Ukrajině, kritici a odpůrci průjezdu konvoje, ať už v politické debatě, nebo veřejném prostoru, zůstali v menšině.

Nakonec, z hlediska politického kontextu nelze pominout vyvrcholení sporu mezi dosluhujícím náčelníkem Generálního štábu (NGŠ) AČR gen. Petrem Pavlem a ministrem obrany Stropnickým. Na počátku sporu stála několik let připravovaná novela zákona o vojácích, kterou ministr Stropnický po svém příchodu do funkce stáhl z programu vlády. Následoval Pavlův protest proti nasazení AČR po výbuchu muničního skladu ve Vrbětích s vysvětlením, že AČR není „bezpečnostní agentura“.¹⁶ Dalším dějstvím sporu byla neshoda o typu vojenských vrtulníků, jež by měly být pořízeny pro potřeby AČR. I zde se ministr postavil proti doporučení generality, které byly výsledkem několikaletých debat. Na konci ledna 2015 spor mezi gen. Pavlem a ministrem Stropnickým vyvrcholil poté, co ministr prosazoval svého kandidáta, pplk. Pavla Kříže, na funkci velitele Vojenské policie. Generál Pavel poukazoval přitom zejména na to, že pplk. Kříž, původní profesí právník, nikdy nevelel žádné vojenské jednotce a jeho jmenování by bylo v rozporu s kariéřním řádem AČR a směrnicí pro výběr personálu do funkcí s plánovanou hodností generál. Do sporu se v tuto chvíli vložil prezident Zeman jako vrchní velitel ozbrojených sil a požádal gen. Pavla, aby nenaplnil

hrozbu své demise. Spor poukázal na dvě významné skutečnosti systémové povahy. Zaprvé, čtvrtstoletí po obnovení demokratické státnosti může nastat situace, kdy pozici ministra obrany obsazuje politik, který se s problematikou svěřeného resortu začíná seznamovat až ve chvíli svého jmenování. Zadruhé, AČR je schopna ze svého středu generovat velitele, kteří, při respektu k demokratickým zásadám civilní kontroly armády, dokážou vzdorovat jednání ohrožujícímu její profesionální působení a akceschopnost. Nutno nicméně dodat, že širším kontextem sporu bylo potvrzené jmenování gen. Pavla na vysokou pozici v Bruselu a po jeho odchodu byl pplk. Kříž velitelem Vojenské policie nakonec skutečně jmenován.

BEZPEČNOSTNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: AGENDA A UDÁLOSTI

Česká republika v NATO

Na summitu ve velšském Newportu v září 2014 se Česká republika zavázala aktivně přispívat k adaptivním opatřením NATO v reakci na asertivní ruskou politiku na východních hranicích Aliance, vtělených do Akčního plánu připravenosti (*Readiness Action Plan*). V uplynulém roce byly tyto závazky implementovány. Zejména se jednalo o příspěvek ve výši 150 osob z 43. výsadkového praporu v Chrudimi do prozatímního uskupení prvosledových sil rychlé reakce NATO (NRF-VJTF) vedeného Němci jako *framework nation*. Zároveň ČR přislíbila zapojení chemické roty do britské rotace, připravované pro rok 2017, s výhledem dalšího zapojení složek AČR v NRF na počátku příští dekády pod vedením Německa a Polska. (Na návrh vlády schválila PS PČR v prosinci navýšení počtu vyčleněných českých vojáků pro běžné NRF pro rok 2016 z původně plánovaných 452 na 816 osob. I tak se však jednalo ve srovnání s 1500 osobami vyčleněnými v předešlém roce o pokles.) Armáda ČR se rovněž účastnila aliančních cvičení včetně Trident Juncture 2015 a velitelstvím ve španělské Zaragoze, taktického cvičení Allied Spirit II nebo cvičení VJTF Noble Jump 2015 v polské Zagani a hostila na území ČR již pravidelné alianční cvičení součinnosti pilotů s návodčími při podpoře pozemních operací, tentokrát pod názvem Ample Strike 2015 v Náměšti, Čáslavi a výcvikových prostorech Boletice a Libavá. Během Trident Juncture, největšího aliančního cvičení od roku 2002, do kterého ČR vyslala přes 250 vojáků pozemních, vzdušných a speciálních sil, odborníky z centra proti zbraním hromadného ničení z Vyškova a vrtulníky Mi-171Š a letouny L-159, došlo k havárii jednoho stroje Mi-171Š a zranění pěti členů posádky. Jako součást adaptace byly na úrovni výkonné moci (meziresortního řízení) přijaty legislativní úpravy usnadňující v případě potřeby tranzit spojeneckých vojsk přes území ČR. Mezi členskými státy NATO, kde je otázka odstranění překážek tranzitu ozbrojených sil tematizována jako „krizový Schengen“, se tak ČR posunula do střední kategorie „propustnosti“. Zároveň se diskutovalo o možné ústavněprávní úpravě (čl. 43) usnadňující vyslání ozbrojených sil ČR do zahraničních operací, vládní návrh nicméně nebyl připravován a spíše byla zjišťována ochota poslanců tuto úpravu předložit samostatně.

Česká republika se vedle toho pokoušela diplomaticky prosazovat vládní interpretaci proměny bezpečnostního prostředí obsaženou v nových koncepčních dokumentech i kroky NATO, které by z jejího pohledu byly adekvátní, a to zejména jako součást tzv. Bukurešťské skupiny zahrnující pobaltské členské státy, V4 a Rumunsko a Bulharsko. Byť se ČR neřadí mezi tzv. *frontline allies*, snažila se česká diplomacie vystupovat z pozice „umírněného spojence“ na jejich podporu včetně prosazování zvýšené stálé přítomnosti aliančních sil na východních hranicích (tzv. *advanced force presence*). Význam iniciativy pro výsledek procesu jednání NATO v této otázce, dosud kulminující summitem ve Varšavě, není nesporný. Česká účast nicméně odhalila jistá vnitřní pnutí, která se odvíjela jednak od odlišných resortních institucionálních identit (agenda je v gesci zahraničních ministerstev, které mají podle ministerstev obrany tendence k méně „realistickým“ postojům),¹⁷ jednak, a významněji, od odlišných postojů k hrozbě představované Ruskem a podobě reakce NATO. Prezident Zeman tak odmítl účast na summitu hlav států skupiny v Bukurešti (upřednostnil návštěvu Pardubického kraje), která vyústila v deklaraci navrhuující posílenou alianční přítomnost na východních hranicích, a ČR zde proto byla zastupována předsedou PSP Janem Hamáčkem (ČSSD).

Česká republika se sice připojila k mezinárodní koalici proti ISIS iniciované na summitu v Newportu (2014), během uplynulého roku se ale neúčastnila činnosti její vojenské skupiny. Do té se nicméně včlenění v roce 2016, kdy bude zahájena výcviková mise AČR v iráckém Baladu (přibližně 60 km na sever od Bagdádu) související s realizací dlouho odkládané dodávky českých L-159 Alca irácké armádě v listopadu 2015 s vyhlídkou jejich nasazení proti ISIS. Prezident Zeman, který hrozbu představovanou džihádistickým islamismem dlouhodobě tematizuje, představil v září na půdě Valného shromáždění OSN svůj vlastní plán boje s ISIS,¹⁸ který by, vedle nasazení malých taktických uskupení speciálních jednotek paralyzujících nervová centra teroristických skupin, zahrnoval koalici novou – s ruskou účastí. Plán nicméně nepadl na úrodnou půdu.

V uplynulém roce pokračovala implementace Mnohonárodního střediska letectvého výcviku (MATC) jako projektu *smart defense* schváleného již na summitu NATO v Chicagu. České republice se nicméně nepodařilo dosáhnout přímého zapojení USA, což byl hlavní *raison* projektu v jeho původní podobě, a i ze strany dalších účastníků se podpora projektu ukázala méně než vřelá, což vedlo k jeho nedostatečnému personálnímu zajištění. Druhý projekt *smart defense* iniciovaný ČR, který je zaměřený na modernizaci sovětské výzbroje v arzenálech nových členských států NATO, vyústil prozatím v úvodní analýzy a vytvoření společné databáze zúčastněných členských států.

Evropská globální strategie

V oblasti CSDP byla hlavním tématem roku 2015 příprava nové Globální strategie EU, stanovující cíle a prostředky působení EU jako politického a bezpečnostního aktéra mimo své hranice. Česká republika se účastnila přípravy tohoto dokumentu, který byl uceleně představen členskými státy na Evropské radě v Bruselu na konci června

2016, po britském referendu o vystoupení z EU,¹⁹ s MZV (a v jeho rámci OPP) jako hlavním koordinujícím aktérem. Vyplnila tak mj. dotazník rozeslaný členskými státy k zjištění jejich preferencí v tematických oblastech globálního vládnutí, světového obchodu, regionálních integračních architektur, přístupu ke krizím a konfliktům, posilování státu a sociální resilience a integrace a spolupráce na evropském kontinentu. V oblasti bezpečnosti česká pozice, v souladu s výše analyzovanými koncepčními dokumenty, podtrhla ústřední úlohu a odpovědnost NATO při zajišťování kolektivní obrany, zároveň se ale vyjádřila ve prospěch silnější a akceschopnější CSDP. Zároveň ČR využila své pozice předsedajícího státu V4 k formulaci společného non-paperu, jenž se rovněž zasadil o oživení jak transatlantického partnerství, tak institucionální struktury CFSP/CSDP.

Zahraniční mise

Armáda ČR se v minulém roce podílela na zahraničních misích NATO, EU a OSN v souladu s platným mandátem pro vyslání ozbrojených sil. V souvislosti s tímto mandátem stojí za zmínku analýza Parlamentního institutu vypracovaná pro poslance Poslanecké sněmovny, podle které např. ustanovení o vyčlenění 150 vojáků jako součásti možných, okamžitě zasahujících speciálních mnohonárodních jednotek EU a NATO v oblasti Blízkého východu a severní Afriky nebylo v souladu s Ústavou, protože nebyla splněna podmínka určitosti záměru.²⁰ Totožný a dlouhodobě závažnější problém je spojený se schvalováním možného vyslání AČR do NRF nebo jako součásti unijní *battlegroup* (což je zvláště relevantní díky nasazení visehradské *battlegroup* do pohotovosti v roce 2016). Ani zde totiž nelze, na rozdíl od časového rámce a velikosti sil, dopředu vymezit místo vyslání. Nezdá se však, že by tato skutečnost byla ať už Parlamentem ČR, nebo vládou problematizována, a např. podle odborníka na ústavní právo Jana Kysely z PF UK se tak nejeví jako nezbytně nutné uvádět jednotlivé části legislativy v soulad.²¹

Nasazení jednotek AČR v Afghánistánu probíhalo podle plánu jako součást operace NATO *Resolute Support*. Čeští vojáci chránili vnější perimetr základny Bagram a plnili zde úkoly spojené s ochranou jednotek (*force protection*), dále se podíleli na výcviku vrtulníkových posádek a poskytovali lékařskou pomoc. Kontingent sestával z velitelství úkolového uskupení na mezinárodním letišti v Kábulu, Národního podpůrného prvku (NSE), výcvikové jednotky AAT (*Air Adviser Team*) tamtéž, strážní roty v Bagramu, zastoupení na velitelstvích mise *Resolute Support* a polního chirurgického týmu. Nepochybným vyznamenáním pro AČR bylo jmenování mj. Miroslava Šajbana velitelem 200 příslušníků smíšené výcvikové letky (převážně Afghánců, ale také Američanů, Chorvatů a Maďarů), neboť do té doby byla podobná uskupení vždy vedena příslušníky amerických ozbrojených sil. Významným nasazením v rámci NATO bylo nakonec i mimořádné poskytnutí leteckých sil AČR při misi *air policing* na Islandu v červenci a srpnu, kde byla nahrazena původně plánovaná kanadská rotace, jejíž stroje se tak mohly zapojit do útoků na cíle ISIS. V misi KFOR pokračovalo nasazení menšího úkolového uskupení v mezinárodním štábu.

Dalším místem působení příslušníků AČR bylo Mali. Zde pokračovala mise EUTM, v jejímž rámci 34 českých vojáků střežilo velitelství operace v Bamaku a čtyři

další, instruktoři se zkušeností z řady zahraničních operací, působili ve výcvikovém táboře a přilehlém prostoru v Koulikoru (asi 60 km severovýchodně od hlavního města). Zároveň bylo po odkladech připraveno vyslání 25 příslušníků 601. skupiny speciálních sil jako součásti nizozemského kontingentu operace MINUSMA působící na severu země. Vládní usnesení bylo přijato a schváleno oběma komorami Parlamentu ČR proběhlo již na jaře roku 2014.

Dalšími misemi AČR byly účast v námořních misích EUNAVFOR Atalanta (HQ Northwood) a nově zahájené misi EUNAVFOR MED (Sophia), kde působí příslušníci AČR na OHQ mise v Římě na vlajkové lodi operace (FHQ). Pokračovala i účast v operaci MFO na Sinaji včetně leteckého kontingentu tvořeného letounem CASA C-295M a leteckým a pozemním personálem s cílem monitorovat situaci nad egyptsko-izraelskou hranicí a zajišťovat pro účely mise přepravu osob a materiálu.

Navzdory deklarovanému úsilí o návrat do misí OSN prozatím jedinou připravovanou větší expedicí byla, nepochybně významná, a z hlediska rizika asymetrických útoků také „frontová“, mise MINUSMA. Prezident Zeman nadále usiloval o zapojení AČR do mise UNDOF na Golanských výšinách a své přání zopakoval mj. i na Velitelském shromáždění (24. listopadu). Bezpečnostní situace v perimetru mise však zůstává mimořádně složitá a nepřehledná. Syrská strana hranice není kontrolována syrskou vládou – z dvaceti hraničních stanovišť, jak upozornil po návštěvě oblasti tehdejší NGŠ Pavel, jsou nyní činná pouze čtyři při severní zóně separace –, a na zbytku území působí skupiny nepřátelské k Izraeli i jednotkám OSN, které v lepším případě považují za zdroj financí, popř. vlivu, prostřednictvím únosů a vydírání.²² UNDOF tak v současnosti může svůj mandát naplňovat pouze na izraelské straně hranice. V misi, ustavené rezolucí RB OSN 350/1974 a řadící se tak mezi „staré mise“ OSN, jsou v současnosti nasazení tři důstojníci AČR, působící od července 2015 (s předpokládávanou dvanáctiměsíční rotací) na místě dočasného velitelství mise v Camp Zouhani na izraelské straně separačního území. Navzdory složité situaci MO nevyklučuje vyslání větší jednotky, pro ČR ale zůstává obtížné proniknout do plánovacího procesu DPKO a v často důležitějších neformálních rozhodovacích strukturách OSN účelně prosazovat své preference stran podmínek nasazení: právě to se v roce 2015 stalo osudné uvažovanému nasazení českých ženistů.²³ V menších počtech sloužili dále příslušníci AČR jako vojenští pozorovatelé v dalších misích OSN a v souladu s mandátem pro vyslání sil bylo vyčleněno až 50 osob do pohotovostního systému UNSAS (nově s výhledem jejich navýšení v příštím roce na 200 osob).

Rozpočet a akvizice

Návrh rozpočtu na rok 2015, schválený vládou v září, stále nezaručuje růst výdajů na obranu na výši vládního závazku 1,4 % HDP v roce 2020. Zároveň je ale reálným obratem směrem k zvyšování těchto výdajů a předpokládá jejich další narůstání v následujících dvou letech o 10 %. Na druhé straně, MO ČR nevyčerpalo na 3 mld. Kč z rozpočtu roku předminulého díky nerealizovaným investicím. (Schodek v uplynulém roce se podařilo částečně vyrovnat „předplacením“ pronájmu nadzvukových letounů JAS-39 Gripen a několika urychlenými akvizicemi včetně objednávek 2600 kusů útočných pušek CZ 805 BREN s příslušenstvím a 5500 kusů pistolí CZ-75 SP-

01 PHANTOM za celkem 476 mil. Kč od České zbrojovky.)²⁴ Již v předešlém rozpočtovém období přitom nevyčerpalo 1 mld. Kč, a můžeme tak pouze zopakovat závěr z minulého vydání této ročenky, že zvyšování obranyschopnosti ČR a příspěvku ke kolektivní obraně NATO bude záviset nejen na výši rozpočtu, ale i reálné schopnosti účinného vynakládání přidělených prostředků.

Podle pravidelného srovnávacího *Indexu transparentnosti a integrity resortů obrany* nevládní organizace Transparency International vládlo v ČR nadále v sektoru obrany mírné riziko korupce. Nejvyšší rizika byla nalezena v oblasti účasti na zahraničních operacích a veřejných zakázek.²⁵ Podle *zIndexu* Centra aplikované ekonomie, přidruženého k Institutu ekonomických studií FSV UK, si ale ministerstvo obrany stálo proti ostatním vládním resortům při zadávání veřejných zakázek nejhůře.²⁶

Ve sledovaném roce byly naplánovány velké akvizice, podle vládního plánu v hodnotě až 14 mld. Kč. Na nákupním seznamu MO se nacházejí další vozidla Pandur (šest velitelských a 14 spojovacích, v celkové hodnotě 1 mld. Kč), mobilní radiolokátory MADR (používané mj. k navádění stíhacích letounů JAS-39 Gripen), 42 vozidel Titus od francouzské společnosti Nexter Systems na podvozcích Tatra za předpokládaných 2,7 mld. Kč (Nexter díky nižší ceně porazil SVOS Přelouč nabízející domácí vozy Vega rovněž na podvozcích Tatra Trucks),²⁷ nové víceúčelové vrtulníky (v uvažované hodnotě 5 až 8 mld. Kč) a patrně i další dva letouny CASA jako náhrada za zastaralé ruské Jak-40. Rozhodnutí o tom, že ČR objedná víceúčelové, nikoliv pouze bojové vrtulníky, padlo již předloni, plánovaný termín dodání strojů nahrazujících ruské Mi-24/35 v roce 2017 se nicméně v současnosti jeví jako nereálný. Podobně je tomu u 3D radarů a letištních radiolokátorů. O nahrazení ruských P-37 se diskutuje již téměř deset let a byť se rysuje dodavatel – izraelská společnost Elta s radarem EL/M 2084 AD –, plánovaná zakázka ve výši 6 mld. Kč se rovněž zpozdila.²⁸

Plánované akvizice však zůstávají nadále na papíře a je otázkou, zdali budou v dohledné době realizovány. Určitou nadějí je probíhající institucionální a personální konsolidace na MO, kdy byl v pořadí již třetím náměstkem pro vyzbrojování ministra Stropnického jmenován dosavadní náměstek pro obrannou politiku a strategii a bývalý diplomat Daniel Koštoval, který nahradil Pavla Borovce, jenž přišel na obranu z ČEZ, a již na počátku roku byl zrušen Národní úřad pro vyzbrojování, jehož odbory byly převedeny pod novou ministerskou sekci vyzbrojování a akvizic. Zrušení úřadu, jehož chod byl v minulých letech předmětem pochybností, ale vyvolalo i kritické reakce. Podle jeho bývalého ředitele Jaroslava Štefce se jednalo o „*nesystémový krok*“ a o nákupech nebude rozhodovat potřeba AČR, ale politici. Obavy z politizace zbrojních zakázek vyjádřila i Transparency International.²⁹

Vedle zmíněných akvizičních plánů byla uzavřena téměř miliardová smlouva s polskou firmou PZL Świdnik na servisní podporu, aktualizaci programového vybavení a výcvik posádek vrtulníků W-3A Sokol ve výzbroji AČR. Již v únoru uzavřelo ministerstvo s výrobcem smlouvu o servisní podpoře transportních letadel CASA. Prodloužení smlouvy o servisu letounů L-159 a L-39 bylo v loňském roce pouze předmětem jednání, s výhledem zadání v jednacím řízení bez uveřejnění znovu stá-

vajícímu dodavateli, Aero Vodochody. Armáda ČR rovněž pořídila protitankové řízené střely Javelin (254 mil. Kč) v rámci programu FMS mezi americkou a českou vládou. V červnu byla strážní rotou v Bagramu také nasazena do akce desítky bezpilotních letounů ScanEagle, které AČR obdržela spolu s odpalovacím a zachytávacím zařízením od Spojených států. (Letouny jsou určeny pro plnění ISR úkolů a k laserovému označování cílů a nenesou vlastní výzbroj.)³⁰ Podařilo se rovněž uskutečnit společný nákup raket vzduch-země pro JAS-39 Gripen spolu s několika spojenci, jejichž vzdušné síly tyto letouny mají ve výzbroji, o kterém jsme psali již ve vydání této ročenky 2014.³¹ Realizace tohoto plánu ukazuje, že pragmatická spolupráce v oblasti akvizic na půdorysu *smart defence* je možná, navzdory minulým zklamáním, v souvislosti s českým akvizičním procesem (především neuskutečněný společný nákup radiolokátorů MADR zeměmi V4).

Hodnocení modernizace AČR z úst vrcholných představitelů obranného aparátu zazněla na II. Národní vyzbrojovací konferenci, která se konala 22. října. Ministr Stropnický zde kriticky hovořil o období před svým nástupem do úřadu, kdy podle něj obrana a bezpečnost nepatřily mezi vládní priority a nastalo dlouhodobé podfinancování resortu obrany, byla zpomalena modernizace a permanentní reorganizace vnesla chaos do akvizic i personální politiky. Byť tyto trendy lze sledovat i po jeho nástupu do úřadu (viz výše), vyjádřil ministr přesvědčení, že modernizační programy budou restartovány a ministerstvo obrany se pro obranný průmysl „*opět stává spolehlivým a perspektivním zákazníkem*“.³² Náčelník GŠ Josef Bečvář na konferenci připomněl nedávno schválenou *Koncepci výstavby AČR*, zároveň ale varoval, že nedodržení rozpočtových příslibů např. v důsledku poklesu výkonu ekonomiky by mohlo ohrozit účinnost akvizičního procesu z hlediska potřeb AČR. Toto varování lze interpretovat jako vyjádření trvajících pochybností nejvyšších armádních představitelů, na základě předešlých neblahých zkušeností, o nezvratitelnosti obratu v modernizaci AČR. J. Bečvář rovněž hovořil o nutnosti strategie rozvoje domácího obranného průmyslu a jeho zapojení do modernizačních cyklů AČR, jejichž absence by mohla vést k neschopnosti doplňovat materiální ztráty v krizových situacích.³³ Předseda Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu Jiří Hynek ve svém vystoupení ocenil spolupráci MO s českým zbrojním průmyslem, zároveň ale poukázal na to, že řada českých firem považuje za spolehlivější partnery armády evropských členských států NATO, se kterými mají dlouhodobě smlouvy, podílejí se na výrobě zbraňových systémů a díky tomu stále zdokonalují vlastní technologickou vyspělost.³⁴ K tomuto věcnému kritickému vyjádření je třeba dodat, že v letech 2012–2014 se pětinašobně zvýšil vývoz zbraní do nestabilní oblasti Blízkého východu a severní Afriky a podle Amnesty International v roce 2014 téměř polovina vyvezených zbraní mířila do států s nedemokratickým režimem (významným odběratelem s 16,38 % vývozu v posledních letech stala např. Saúdská Arábie,³⁵ jeden z nejméně demokratických států na světě). Pro ČR se tak stává při rostoucím objemu těchto vývozů stále obtížnější udržet a rozvíjet profil státu s hodnotově zaměřenou zahraniční politikou, jejímž základním nástrojem podle současné *Koncepce zahraniční politiky* je podpora lidských práv a demokracie.³⁶

Vnitřní bezpečnost

Spektakulární teroristické útoky v Evropě se staly legitimizačními referenčními body pro posilování aparátu vnitřní bezpečnosti i v ČR. Zejména listopadové útoky v Paříži následovala opatření jak manifestační, tak strategická. Do první kategorie spadá především zavedení stupnice ohrožení (schválená vládou v lednu 2016),³⁷ nebo ve veřejném prostoru viditelná posílená přítomnost PČR v kombinovaných hlídkách s příslušníky úderných jednotek AČR. Do druhé kategorie patřilo zejména zahájení, na základě rozhodnutí Bezpečnostní rady státu, tzv. Auditů národní bezpečnosti v gesci MV (s účastí dalších resortů včetně MZV a MO), který by měl být uzavřen do konce tohoto roku. Mezi dosud představené návrhy auditu patří založení Centra terorismu a hybridních hrozeb při Ministerstvu vnitra ČR či vytvoření Národního systému ochrany měkkých cílů.

Jako významné bezpečnostní téma byla v politickém i byrokratickém diskurzu tematizována nelegální migrace. Přijatá opatření se nesla v duchu nacionalizace vnitřní bezpečnosti s důrazem na ochranu hranic území ČR a politice odstrašení potenciálních příchozích či tranzitujících migrantů, mj. prostřednictvím i vysokým komisařem OSN kritizovaných praktik v detenčních zařízeních.³⁸ V červenci byla přijata nová vládní *Strategie migrační politiky ČR*, připravená MV ČR, s cílem definovat politiku, která bude „*vyvážená a flexibilní*“.³⁹ Za účelem potlačování nelegální migrace rozšiřuje pobytové kontroly nebo posiluje opatření pro výkon správního rozhodnutí, za účelem prevence potom předpokládá posílení aktivit s cílem pomoci uprchlíkům v zahraničí. Zároveň stanovuje, že ČR bude prosazovat udržení výhod volného pohybu osob v rámci EU a v schengenském prostoru, byť zároveň zdůrazňuje nutnost dodržování společných unijních pravidel všemi partnery s tím, že „*jiná situace může vést k destabilizaci společného systému a v konečném důsledku též k ohrožení základních pilířů evropské integrace*“. Výsledkem úspěšné sekuritizace migrace byl rovněž posílen aparát vnitřní bezpečnosti: podle plánů připravených v uplynulém roce by mělo MV ČR zaměstnat až 1123 nových pracovníků, rozdělených poměrně mezi Cizineckou policii a ministerský odbor azylové a migrační politiky. (V době zveřejnění záměru v říjnu přitom byl tento počet vyšší než počet od ledna přijatých žádostí o azyl.⁴⁰ Podle ředitele odboru Tomáše Haišmana bylo v období mezi 17. 6. 2015 a 23. 3. 2016 v kategorii tranzitní nelegální migrace zadrženo 3409 cizinců, z nichž 55 % bylo státními občany Sýrie.⁴¹) Za účelem jejich posílené ochrany v případě nutnosti se také mj. v září uskutečnilo společné cvičení PČR a AČR při hranici s Rakouskem. „*Cvičení by mělo ukázat, jak by se zachovaly bezpečnostní složky v momentě, kdy by nastal úkol ochránit státní hranici a uzavřít ji*“, vysvětloval policejní prezident gen. Tomáš Tuhý.⁴²

Na jedné straně tato opatření odpovídají na veřejnou poptávku, vybičovanou mediálními obrazy navozujícími bezprostřednost hrozby terorismu a senzacechtivě umocňující úskalí mezikulturního soužití; na druhé straně jsou výsledky úsilí bezpečnostních profesionálů prosazujících zájmy svého pole, pro něž je společenské prostředí v rostoucí míře charakterizované nejistotou a úzkostí nemalou příležitostí k úspěšné kampani za navýšení rozpočtových prostředků nebo pravomocí. Posílená bezpečnostní opatření jsou často ambivalentní, neboť produkují jak pocit bezpečí, *tak* ne-

bezpečí, příkladem mohou být výše zmíněné kombinované, automatickými zbraněmi vybavené hlídky v ulicích, a umocňují napětí mezi bezpečím a svobodami, kdy hrozí vychýlení rovnováhy ve prospěch bezpečnostních opatření, činících občana nejen subjektem, ale i objektem bezpečnostních praktik v novodobém benthamovském / foucaultovském *panopticonu*.

Tajné služby

Zpravodajskou komunitou v uplynulém roce otřásla kauza Vojenského zpravodajství (VZ), kdy byl její příslušník v červenci zadržen a několik měsíců držen v zajetí spolu se čtyřmi dalšími českými občany v Libanonu. Pětice byla nakonec navracena do ČR po propuštění Aliho Taana Fajáda (též zvaného Ali Amín) a Chalída Merabího, občanů Libanonu a Pobřeží slonoviny, kteří byli zadrženi v pražském hotelu Sheraton v dubnu 2014 při uzavírání smlouvy o dodávkách ručních raketových systémů 9K38 Iгла domnělým členům kolumbijské povstalecké skupiny FARC, z nichž se vyklubali agenti americké DEA. Vojenský zpravodajec, který byl součástí výpravy v Libanonu, tam byl patrně vyslán s vidinou zisku informací (údajně z provenience katarské tajné služby) o českém rukojmí ISIS v Libyi. Byť identita únosců ani řada okolností celé události nejsou veřejně známy, lze se domnívat, že nešlo o teroristický čin, ale spíše o nátlak ze strany libanonské vlády, která lapila do pasti českého zpravodajského analytika, aby jej mohla vyměnit za Fajáda (mj. bývalého poradce ukrajinského prezidenta Viktora Janukoviče), jehož prohlásila za svého agenta, a zabránit jeho vydání do USA, kde byl obžalován z organizovaného spiknutí a terorismu.

Závažnost kauzy spočívá nejen v selhání VZ nebo nešťastného výroku ministra obrany Stropnického po odeslání Fajáda a Merabího zpět do Libanonu v únoru tohoto roku potvrzujícího výměnu za unesené české občany, ale i v samotné skutečnosti, že pronikla na veřejnost, s nejvyšší pravděpodobností v důsledku řevnivosti panující mezi součástmi české zpravodajské komunity. A odpověď na sebe nenechala dlouho čekat: prostřednictvím časopisu *Respekt*⁴³ byla odhalena částka, kterou měly být vyplaceny dvě české občanky unesené v Pákistánu, jejichž dřívější propuštění vyjednala civilní rozvědka ÚZSI. Na pozadí této řevnivosti, mimořádně nešťastné mj. vzhledem k úsilí NATO účinněji sdílet zpravodajské informace, zdá se, že vyslání vojenského zpravodajce mohlo být zabráněno, kdyby spolu české tajné služby lépe komunikovaly, neboť podle některých zdrojů měla ÚZSI informace od ZÚ v Bejrútu, že se libanonská vláda chystá k protiakti na zadržení Fajáda, probíhala debata o zvýšení kontroly nad českými zpravodajskými službami. Premiér Sobotka představil počátkem července plán nové, dvoustupňové kontroly. Prvním stupněm měly být kontrolní komise Poslanecké sněmovny, kde by dvě existující komise (pro činnost Bezpečnostní informační služby /BIS/ a Vojenského zpravodajství /VZ/) doplnila třetí stálá komise pro kontrolu ÚZSI. Druhým stupněm by měla být zvlášť vybraná „*rada moudrých*“ s oprávněním přístupu do tzv. živých svazků. Novela zákona o zpravodajských službách v tomto duchu byla schválena vládou v červnu 2016.⁴⁴

Souběžně začal být ministerstvem vnitra připravován zákon vymezující působnost ÚZSI. (V současnosti je činnost civilní rozvědky upravena pouze § 17-19 zákona o zpravodajských službách.) Zákon, předpokládající posílení pravomocí ÚZSI

na území ČR i v zahraničí, byl předložen v prvních měsících roku 2016, v připomínkovém řízení k němu nicméně byla vznesena řada výhrad.⁴⁵ Započata byla i příprava novely zákona o VZ, které by mělo získat odpovědnost za aktivní kybernetickou obranu (tj. včetně *ofenzivních* kapacit směrem ke zdroji útoku), na kterou je v současnosti v NATO (prostřednictvím posilování kapacit členských států) kladen zvýšený důraz mj. v souvislosti s deklarací relevance čl. 5 Washingtonské smlouvy o kolektivní obraně pro kybernetickou doménu. Již v posledním čtvrtletí roku 2015 byly k tomuto účelu zahájeny přípravy budování nového pracoviště při VZ, Národního centra kybernetických sil (NCKS), s odhadovaným rozpočtem 300 mil. Kč ročně. NCKS by mělo zajišťovat kybernetickou obranu a ve stavu ohrožení či ve válečném stavu i kybernetickou bezpečnost ČR, která je v běžných podmínkách ponechána v gesci NBÚ.

BEZPEČNOSTNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY: IDENTIFIKACE HLAVNÍCH AKTÉRŮ

Podobně jako v minulých letech nedoznal výčet aktérů podílejících se na vzniku a realizaci bezpečnostní a obranné politiky výrazných změn. Aktualizovaná *Bezpečnostní strategie* zahrnuje do institucionálního rámce zajištění bezpečnosti a obrany země zejména diplomatickou službu, zpravodajské služby, ozbrojené síly a především AČR (a Vojenské zpravodajství jako její součást), další instituce státní správy a samosprávy, bezpečnostní sbory (především Policii ČR a Hasičský záchranný sbor) i městskou policii, zdravotnickou záchrannou službu, orgány činné v trestním řízení, Národní bezpečnostní úřad (jako národní autoritu pro oblast kybernetické bezpečnosti zahrnující jako svou součást Národní centrum kybernetické bezpečnosti), ale i soukromé bezpečnostní služby a v „*zákonem vymezeném rozsahu i právnícké a fyzické osoby*“.⁴⁶

Z hlediska tvorby obranné a bezpečnostní politiky je třeba uvést vládu ČR, Bezpečnostní radu státu a její stálý pracovní orgán Výbor pro koordinaci zahraniční politiky (VKZBP), Úřad vlády ČR (vstupující do procesu artikulace pozic k společné zahraniční a bezpečnostní politice), Kancelář prezidenta ČR (prosazující své preference především neformálně, ale často účinně), dále příslušná ministerstva, především MZV (coby mj. gestora aktualizované *Bezpečnostní strategie* a nové *Koncepce zahraniční politiky ČR*), ministerstva obrany (gestora koncepčních dokumentů v oblasti obrany), vnitra nebo průmyslu a obchodu a samozřejmě instituce moci zákonodárné, Poslaneckou sněmovnu a Senát Parlamentu ČR, plnící úlohu jak normotvornou, tak kontrolní.

Významnou změnou v meziročním srovnání byl příchod nového NGŠ, genpor. J. Bečváře. Ten do nejvyššího velitelského úřadu nastoupil s dvojím *handicapem*. Prvním je nedostatek velitelských zkušeností – nejvyšší zastávanou velitelskou funkcí bylo velení baterie s plánovanou hodností kapitán, poté již sloužil pouze na funkcích štábních, u Vojenské policie (jako velitel, ale nikoliv jednotky) nebo jako přidělenec obrany na ZÚ v Paříži.⁴⁷ Nelze si na tomto místě nepovšimnout skutečnosti, že v AČR slouží řada velitelů s rozsáhlými zkušenostmi od úrovně čtyř po brigádu. Ti ale zůstávají při postupu do nejvyšších funkcí upozaděni, což u armády, kde velení má být postaveno především na zkušenostech, představuje nesporný problém. Druhou ne-

výhodou genpor. Bečváře je skutečnost, že nikdy nesloužil v žádné zahraniční misi. V armádě, jejíž příslušníci si zakládají na počtu misí, kterých se účastnili, zejména se „počítá“ Afghánistán, kde někteří důstojníci a praporčíci byli třeba třikrát, to znamenalo, že v době nástupu do nejvyšší vojenské funkce měl mnohem méně významu než jeho předchůdci a mnozí jeho podřízení. Z vyjádření, které nový NGŠ poskytl po svém uvedení do úřadu, vyplývá, že za hlavní bezpečnostní hrozby považuje radikalismus, ztotožněný především s ISIS, a nepředvídatelnou nestabilitu, kterou spojil s vývojem na Ukrajině a změnou postojů Ruska.⁴⁸ Za své priority označil modernizaci výzbroje AČR (zvláště pásových vozidel 7. mechanizované brigády v Hranicích a obměnu zbraňových systémů dělostřelectva), zkvalitnění jejího personálu („*motivovaný a dobře vycvičený voják*“, zkvalitnění bojové přípravy a výcviku vojsk) a optimalizaci systému velení a řízení.⁴⁹ Generálporučík Bečvář si nebral servítky vyjádřením, že v době jeho nástupu byl stav AČR „*hodně kritický, dotýkali jsme se dna*“⁵⁰ a nyní je třeba zejména zajistit dostatek finančních prostředků pro zahájení rozvojových a modernizačních programů, odstranění tzv. ementálových organizačních struktur nebo zvrácení trendu tzv. afghanizace, kdy výcvik AČR byl po celou minulou dekádu poplatný potřebám jednoho konkrétního bojiště (byť zároveň zdůraznil, že účast českých vojáků na misích v Afghánistánu byla pro AČR přínosem).⁵¹ Nakonec, prioritou nového NGŠ je i budování systému aktivních záloh s cílem vytvoření sboru záložních sil v celkovém počtu 5000 vojáků, z nichž polovina by měla v případě potřeby plnit úkoly při ostraze důležitých objektů nebo řešení krizových situací (např. povodní) a druhá polovina by měla být přičleněna k profesionálním jednotkám pro možné nasazení na území ČR nebo i v zahraničí.⁵²

BEZPEČNOSTNÍ ROZMĚR ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY V MEDIÁLNÍM A VEŘEJNÉM PROSTORU

Téma obrany a bezpečnosti bylo v roce 2015, podobně jako v roce předešlém, výrazně politizováno. Konflikt na Ukrajině jako hlavní referenční bod pro účastníky diskuse ve veřejném prostoru nicméně nahradila problematika migrace, sekuritizována bezpečnostním a obranným aparátem i většinou politiků včetně *mainstreamových*, s vydatným přispěním nemalé části sdělovacích prostředků. Skandálním byl v této souvislosti zejména přístup televize Prima, jejíž vedení v září 2015 nařídilo redakci zobrazovat uprchlíky jako hrozbu a riziko.⁵³ Rozdíl následně zaznamenala i mediální analýza Rady pro rozhlasové a televizní vysílání.⁵⁴ Zkreslené a tendenční zpravodajství o tomto tématu a evropských i domácích reakcích bylo šířeno rovněž *outlety* křemelské informační operace s cílem akcentovat izolacionistické a antisystémové sentimenty v české společnosti prohlubováním příkopu mezi „elitami“ a „společností“ a šířením ontologického zmatku a nejistoty. Za tímto účelem se tato média věnovala nadále i prosazování – s využitím emotivních figur či manipulativních technik jako zveličování, fám a svalování viny⁵⁵ – alternativního univerza faktů o současné mezinárodní politice obecně, vztazích mezi Ruskem a Západem či charakteristikách západní a ruské společnosti.

ZÁVĚR

Z hlediska konceptuálního aparátu projektu potvrdil vývoj v oblasti obrany a bezpečnosti české zahraniční politiky v uplynulém roce trend k adaptaci jako stále spíše reaktivnímu, nicméně pozitivněji a konstruktivněji laděnému typu jednání, který jsme identifikovali v loňském vydání této ročenky. To se projevilo zejména ve vztahu k NATO. Česká republika zde nejen přivítala regionalizační tendenci po vstupu do postintervenční fáze, ale zároveň k adaptivním opatřením aktivně přispívala a v jejím přístupu lze nalézt i prvky proaktivního spolupracujícího jednání (vytváření společné politiky). Její pozice ale zůstala celkově reaktivní, přičemž úplnému přijetí vnější politiky v této doméně bránila vnitřní politizace na úrovni výkonné moci. Kromě toho, modernizace AČR, která by umožnila ještě účinnější příspěvek ke kolektivní obraně z hlediska *outputs* – významnějších než poněkud fetišizované hodnoty poměru obranných výdajů k HDP, které mají omezenou vypovídající schopnost ve vztahu k reálnému příspěvku a zejména u malých států se prudce vychylují podle investic realizovaných v daném roce – byla nadále zbrzdována institucionálními překážkami. Deklarovaný návrat do misí OSN, mj. způsob identitárního přihlášení k liberálnímu multilateralismu, byl úspěšný pouze částečně, a to zejména v důsledku soustředění pozornosti na misi UNDOF a dílčí schopnosti účinně vstupovat do plánovacího procesu OSN v ústředí (DPKO). Vyslání českých vojáků do mise MINUSMA, nebezpečné stabilizační mise v širším evropském sousedství, však rozhodně není zanedbatelným výsledkem tohoto úsilí, navíc se zřetelnou návazností na evropskou bezpečnost. Výjimkou z tendence ke konstruktivnější a adaptivnější pozici se stala politika ve vztahu k migraci (konceptualizované jako bezpečnostní problém), kde v některých okamžicích postoj ČR splňoval náležitosti aktivního odporu, tj. ofenzivního reaktivního jednání.

Po předložkové politizaci obrany a bezpečnosti v důsledku ukrajinské krize, která byla dále posílena výraznou sekuritizací migrace, přinesl rok 2015 řadu navazujících konkrétních opatření: koncepčních dokumentů, nových nástrojů a navýšení zdrojů aparátů vnitřní i vnější bezpečnosti. Došlo k určité normalizaci, širokému přijetí výjimečnosti bezpečnostní situace vyžadující mimořádná opatření, navzdory odporu ze strany neoliberální pravice či kritické levice. (Migrace byla naproti tomu silně tematizována novým xenofobním hnutím, pro které byly ale vzhledem k jeho antisystémovému ukotvení veškeré kroky vlády, jakkoliv razantní, považovány za *a priori* nedostatečné.) Na vyhodnocení těchto komplexních procesů je ještě brzy; na obezřetnost vůči rizikům „sekuritokracie“, společnosti ovládané bezpečnostními imperativy na úkor liberálních principů, nikoliv.

Poznámky

¹ Malet, David (2013): *Foreign Fighters*. Oxford: Oxford University Press.

² Srov. Ditych, Ondřej: Zahraniční bojovníci v řadách ISIS: Nová internacionála? In: Beránek, Ondřej (ed.): *Hlas prázdnoty*. Praha: Academia, v tisku.

- ³ Vláda ČR: *Bezpečnostní strategie České republiky*, 2015. On-line: www.vlada.cz/assets/ppov/brs/dokumenty/bezpecnostni-strategie-2015.pdf.
- ⁴ MZV ČR: *Bezpečnostní strategie České republiky*, 2011. On-line: www.mzv.cz/file/699914/Bezpecnostni_strategie_CR_2011.pdf.
- ⁵ Srov. van Gingel, Bibi–Entenmann, Eva (2016): *The Foreign Fighters Phenomenon in the European Union: Profiles, Threats and Policies*. Den Haag: ICCT.
- ⁶ MZV ČR: *Koncepce zahraniční politiky ČR*, 2015. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/analyzy_a_koncepce/koncepce_zahranicni_politiky_cr.html.
- ⁷ Pro delší verzi tohoto argumentu viz Ditych, Ondřej (2015): *Nová koncepce české zahraniční politiky naděje nenaplnila*. Česká pozice, 24. 5. 2015.
- ⁸ MO ČR: *Dlouhodobý výhled pro obranu 2030*. On-line: www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/Dlouhodob_v_hled_pro_obranu_2030.pdf.
- ⁹ MO ČR: *Koncepce výstavby armády 2025*. On-line: www.mocr.army.cz/images/id_40001_50000/46088/KVA_R_ve_ejn_verze.pdf.
- ¹⁰ ČTK, 29. 11. 2015.
- ¹¹ *Cavlely Ride*. The Economist, 1. 4. 2015.
- ¹² Rozhovor jednoho z autorů s 1. ZNGŠ AČR, genpor. Jiřím Balounem, 6. 10. 2015.
- ¹³ *Zeman o americkém konvoji? NATO je o solidaritě, emoce jsou zbytečné*. iDNES.cz, 20. 3. 2015.
- ¹⁴ *Ministr Stropnický: Budeme-li slabí a nerozhodní, pak se Ruska bojme*. iHNed.cz, 29. 3. 2015.
- ¹⁵ Novinky.cz, 28. 3. 2015.
- ¹⁶ *Nejsme ochranka, kritizuje nasazení armády ve Vrběticích generál Pavel*. iDNES.cz, 22. 12. 2014.
- ¹⁷ Rozhovor s vysokým státním úředníkem MO ČR, 23. 6. 2016.
- ¹⁸ Česká televize, 30. 9. 2015.
- ¹⁹ Tigner, Brooks: *New EU Global Security Strategy Sees Low-Key Release during Brexit Mania*. Janes's Defence Weekly, 29. 6. 2015.
- ²⁰ Aktuálně.cz, 15. 4. 2015.
- ²¹ MF DNES, 23. 11. 2015.
- ²² iDNES.cz, 17. 2. 2015.
- ²³ Rozhovor s vysokým státním úředníkem MO ČR, 23. 6. 2016.
- ²⁴ Echo24.cz, 27. 12. 2015.
- ²⁵ *Government Defence Anti-Corruption Index: NATO Members and Partner States*. Transparency International. On-line: www.transparency.cz/wp-content/uploads/Government-Defence-Anti-Corruption-Index-2015.pdf.
- ²⁶ Výsledky jsou dostupné on-line: www.zindex.cz/#results. Viz také *V zadávání veřejných zakázek je nejhorší ministerstvo obrany*. E15.cz, 15. 6. 2015.
- ²⁷ E15.cz, 11. 9. 2015.
- ²⁸ E15.cz, 4. 11. 2015.
- ²⁹ Česká televize, 18. 2. 2015.
- ³⁰ Armadninoviny.cz, 3. 3. 2015.
- ³¹ Srov. *Stíhačky JAS-39 Gripen získají přesné zbraně*. Armadninoviny.cz, 5. 9. 2014.
- ³² Viz on-line: vyzbrojovani.army.cz/aktuality/22-10-2015-ii-narodni-vyzbrojovaci-konference.
- ³³ Tamtéž.
- ³⁴ Tamtéž.
- ³⁵ Lidovky.cz, 4. 1. 2016.
- ³⁶ MO ČR: *Koncepce výstavby armády 2025*, op. cit., kapitola 4.3.
- ³⁷ Bílková, Veronika: *Padesát odstínů terorismu*. International Law Reflections, Ústav mezinárodních vztahů, 2016. On-line: www.iir.cz/article/padesat-odstinu-terorismu.
- ³⁸ Tisková zpráva OCHR, 22. 10. 2015.
- ³⁹ MV ČR: *Strategie migrační politiky ČR*. On-line: www.mvcr.cz/clanek/strategie-migracni-politiky-cr.aspx.
- ⁴⁰ iHNed.cz, 29. 10. 2015.
- ⁴¹ Prezentace na semináři v Poslanecké sněmovně ČR, 29. 3. 2016.

- ⁴² ČTK, 19. 9. 2015.
- ⁴³ Kundra, Ondřej: *Vláda s únosci jedná. Zaplatila již za dvě Češky unesené v Pákistánu*. Respekt, 6. 2. 2016.
- ⁴⁴ ČTK, 22. 6. 2016.
- ⁴⁵ ČTK, 19. 5. 2016.
- ⁴⁶ *Bezpečnostní strategie České republiky*, 2015, op. cit.
- ⁴⁷ Viz on-line: www.acr.army.cz/struktura/generalni/ngs/nacelnik-generalniho-stabu-armady-ceske-republiky--122565/.
- ⁴⁸ Bečvář, Josef: *Czechoslovak Leaders*, nedatováno. On-line: www.czechleaders.com/rozhovory/josef-becvar.
- ⁴⁹ Tisková zpráva MO ČR, 18. 2. 2016.
- ⁵⁰ Tisková zpráva MO ČR, 2. 12. 2015.
- ⁵¹ *Mojí prioritou je dokončení Koncepce výstavby AČR a zahájení jejího plánování*. Review pro obranný a bezpečnostní průmysl, 1/2015.
- ⁵² Právo, 23. 5. 2015.
- ⁵³ Břešťan, Robert: *Vedení televize Prima nařídilo redaktorům: uprchlíky zobrazovat jako hrozbu a riziko*. HlídacíPes.org, 30. 5. 2016.
- ⁵⁴ Způsob informování o migrační krizi na programu Prima, dostupné on-line: www.rrtv.cz/cz/files/monitoring/2016_monitoring_migracni_krize_Prima.pdf.
- ⁵⁵ Gregor, Miloš–Vejvodová, Petra (2016): *Analýza manipulativních technik na vybraných českých serverech*. Brno: Masarykova univerzita.

Část III:

Středo evropský rozměr české zahraniční politiky